

فقه سیاسی

امام خمینی (س)

www.ketab.ir

سید سجاد ایزدهی

سرشناسه: ایزدهی، سجاد، ۱۳۴۹ -

عنوان و نام پدیدآور: فقه سیاسی امام خمینی (س) / سجاد ایزدهی.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: د. ۲۸۰ ص.

شابک: ISBN: 978-964-212-144-1

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۷۵ - ۲۸۰. همچنین به صورت زیرنویس. نمایه.

موضوع: خمینی، روح‌الله. رهبر انقلاب و بیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹-۱۳۶۸. --

نظریه درباره علوم سیاسی (فقه) / علوم سیاسی (فقه).

شناسه افزوده الف مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، دفتر قم. مؤسسه چاپ و نشر عروج.

رده‌بندی کنگره: الف ۷۶ / ع / ۵ / ۱۵۷۴ DSR

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵ / ۰۸۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۳۰۲۰۵

کد / م ۲۵۹۲

مؤسسه چاپ و نشر عروج

فقه سیاسی امام خمینی (س)

نویسنده: سجاد ایزدهی

ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

• خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی. تلفن: ۶۴۷۲۰۴۸۷۲ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: • خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

• حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

• کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر
ج	مقدمه مؤلف
بخش اول: کلیات	
۳	مقدمه
۳	فصل اول: مفاهیم
۴	۱. فقه
۸	۲. فقه سیاسی
۱۰	فقه سیاسی از دیدگاه امام خمینی (س)
۱۰	۳. فقه حکومتی
۱۳	۴. ولایت
۱۸	۵. ولایت فقیه
۲۰	۶. سیاست
۲۴	۷. حسیه
۲۹	فصل دوم: تاریخچه
۳۰	قسم اول: سیر تحول فقه سیاسی
۳۱	الف) ادوار فقه سیاسی پیش از انقلاب
۳۶	ب) مکتب امام خمینی (س)
۳۹	قسم دوم: سیر تحول ولایت فقیه
۴۳	ولایت فقیه و امام خمینی (س)

بخش دوم: مبانی فقه سیاسی

۴۷	مقدمه
۴۸	فصل اول: اصول و مبادی فقه سیاسی
۴۸	الف) فقه اجتماعی
۵۴	ب) فقه متناسب با زمانه
۶۱	ج) فقه عینی و عملی
۶۳	د) رابطه دین و سیاست
۶۵	۱. جامعیت اسلام
۶۹	۲. ماهیت احکام اسلام
۷۰	۳. سیره عملی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۷۳	هـ) رابطه فقه و سیاست
۷۴	مصادیق ارتباط فقه و سیاست
۷۶	۱. مالیات حکومتی
۷۷	۲. احکام دفاعی اسلام
۷۷	۳. احکام جزایی
۷۸	۴. احکام عبادی
۷۹	و) راهکارهای تحول فقه
۸۵	فصل دوم: روش فقه سیاسی
۸۵	الف) اجتهاد عقل‌گرا
۸۷	استدلالات عقلی
۹۰	دلیل عقل و ارشادیت روایات
۹۲	ب) شیوه فهم نصوص
۹۵	ج) عوامل مؤثر در اجتهاد
۹۵	۱. پیش‌نیازهای اجتهاد
۱۰۰	۲. عوامل تحول فقه
۱۰۴	نگرش حکومتی امام به مصلحت

۱۰۷.....	مرجع تشخیص مصلحت
۱۰۸.....	متعلق مصلحت
۱۱۳.....	فصل سوم: قواعد فقه سیاسی
۱۱۴.....	الف) قاعده نفی سبیل
۱۱۸.....	مصادیق نفی سبیل
۱۲۱.....	ب) تقیه
۱۲۴.....	امام خمینی و حکم تقیه
۱۲۷.....	ج) عدالت
۱۳۰.....	د) نفی ظلم
۱۳۱.....	۱. عدم پذیرش ظلم
۱۳۲.....	۲. ظلم ستیزی
۱۳۴.....	۳. دفاع از مظلوم
۱۳۶.....	هـ) نظارت همگانی
۱۴۱.....	۱. امر به معروف، فریضه‌ای همگانی
۱۴۲.....	۲. شرایط امر به معروف و نهی از منکر
۱۴۸.....	۳. نظارت مردم بر کارگزاران
بخش سوم: مسائل فقه سیاسی	
۱۵۳.....	مقدمه
۱۵۳.....	فصل اول: مبانی حکومت
۱۵۴.....	قسم اول: ضرورت تشکیل حکومت
۱۵۴.....	الف) ضرورت عقل
۱۵۴.....	ب) دلیل حسبه
۱۵۵.....	ج) اجماع
۱۵۶.....	د) روایات
۱۵۹.....	قسم دوم: ضرورت تشکیل حکومت دینی

۱۶۱	الف) حکومت، لازمه اجرای احکام
۱۶۴	ب) ماهیت احکام الهی
۱۶۷	ج) سیره معصوم <small>علیه السلام</small>
۱۶۹	د) روایات
۱۷۱	هـ) وحدت امت اسلام
۱۷۲	قسم سوم: انواع حکومت
۱۷۵	الف) حکومت طاغوت
۱۷۶	مصادیق طاغوت
۱۸۰	ب) حکومت اسلامی
۱۸۲	قسم چهارم: اهداف حکومت
۱۸۳	الف) حکومت و سببهای جهت تحقق اهداف عالی
۱۸۵	ب) هدفهای عالی حکومت
۱۸۶	ج) عدالت اجتماعی
۱۸۸	د) توسعه معنویات
۱۸۸	هـ) اجرای احکام شریعت
۱۹۱	فصل دوم: مشروعیت حکومت
۱۹۲	تعریف مشروعیت
۱۹۷	قسم اول: خاستگاه مشروعیت
۱۹۷	الف) مشروعیت الهی
۲۰۶	ب) مشروعیت مردمی
۲۱۳	ج) مشروعیت الهی، مردمی
۲۲۲	قسم دوم: ادله مشروعیت
۲۲۲	الف) دلیل عقلی
۲۲۳	ب) حسبه
۲۲۴	ج) روایات
۲۴۱	فصل سوم: کیفیت حکومت

۲۴۱	قسم اول: ویژگی حاکم دینی
۲۴۲	الف) علم به قوانین الهی (فقاہت)
۲۴۶	ب) عدالت
۲۴۹	ج) توانایی و تدبیر
۲۵۰	د) زهد و بی‌توجهی به دنیا
۲۵۱	هـ) سایر شرایط
۲۵۲	قسم دوم: حدود اختیارات ولی فقیه
۲۵۳	الف) ولایت مقیدہ فقیه
۲۵۴	ب) منطقه الفراغ
۲۵۶	نهی منطقه الفراغ از دیدگاه امام خمینی (س)
۲۵۸	ج) ولایت عامه فقیهان
۲۶۲	د) ولایت مطلقه فقیه
۲۶۷	ولایت مطلقه و شبهه دیکتاتوری
۲۷۰	قسم سوم: مصادیق ولایت مطلقه فقیه
۲۷۳	خاتمه
۲۷۵	کتاب نامه

مقدمه ناشر

در میان علمای گذشته، فقه بر دو گونه بود: فقه اکبر و فقه اصغر. فقه اکبر، همان معرفت و بصیرت نسبت به عقاید و معارف اسلام بود؛ چنان‌که مقصود از فقه اصغر، شناخت تحقیقی و مجتهدانه احکام شریعت و حلال و حرام محمدی صلی الله علیه و آله بوده است. اما به تدریج که دامنه احکام دینی گسترده گردید و مسائل و فروع فراوانی پدیدار گشت، بیشتر فرصت فقها مصروف استنباط و اجتهاد در عرصه فقه اصغر شد؛ به گونه‌ای که عنوان فقه و فقاہت، در این معنا شهرت یافت.

از سوی دیگر، همین فقه مصطلح، بر اثر مجاهدات مستمر علمی فقیهان ذر طی قرون، مبسوط و گسترده گردید و در یک تقسیم، سه حوزه عبادات، معاملات و سیاسات را پوشش داد؛ ولی با توجه به واقعیات اجتماعی حاکم بر زندگی پیروان اهل بیت علیهم السلام، که یا اقلیتی در کنار اکثریت اهل سنت بودند و یا حکومت‌های جائز بر آنها سیطره داشتند، عملاً تنها مراجعه آنان به فقیهان در حوزه احکام عبادی و نیز معاملات سنتی بیشتر جنبه عملی به خود گرفت، و البته به ندرت مجالی پیدا می‌شد که احکام سیاسی - اجتماعی مورد توجه قرار گیرد.

پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (س)، با توجه به شخصیت فقهی و جایگاه مرجعیت تقلید ایشان، فقه شیعی حیات دوباره‌ای یافت که ویژگی ممتاز آن، حضور کارآمد و پویای فقه در عرصه‌های اجتماعی - سیاسی بود؛ چراکه بنیانگذار جمهوری اسلامی به صراحت اعلان کرد:

حکومت در نظر مجتهد واقعی، فلسفه عملی تمامی فقه در تمامی زوایای زندگی بشریت است، حکومت نشان‌دهنده جنبه عملی فقه در برخورد با تمامی معضلات اجتماعی و سیاسی و نظامی و فرهنگی است. فقه، تئوری

واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است.^۱

ایشان هدف آن همه مبارزات و تحمل سیل دشمنی‌ها را چنین بیان کرد:

هدف اساسی این است که ما چگونه می‌خواهیم اصول محکم فقه را در

عمل فرد و جامعه پیاده کنیم و بتوانیم برای معضلات جواب داشته باشیم.^۱

عنوان «فقه سیاسی»، به برکت برپایی جمهوری اسلامی و با نگاه عمیق و

همه‌سوی حضرت امام، به صورت جدی مطرح شد و محققان و پژوهشگران زیادی را متوجه خود کرد.

پیداست که منظور از فقه سیاسی، توجه فقه و فقاقت به مناسبات میان حکومت و زمامداران با مردم، روابط خارجی جامعه و حکومت اسلامی با دولت‌های دیگر، مسائل مربوط به جنگ و صلح و دفاع از سرزمین، احکام مربوط به امر به معروف و نهی از منکر و احکام مربوط به سیستم قضایی و احکام جزایی و کیفری و... می‌باشد، نه فقه سیاست‌زده؛ بلکه تدبیر و سیاست اداره جامعه بر اساس احکام الهی منظور است. و امام خمینی(س)، در جایگاه فقیهی بزرگ، با اشراف کامل بر مبانی فقه سیاسی اسلام، و در پی تشکیل حکومت اسلامی، نخست اقدام به تبیین و سپس به اجرای احکام اسلام کرده است.

محقق ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین سید سجاد ایزدهی، در کتاب پیش‌رو، کوشیده است تا مبانی و مسائل فقه سیاسی را با توجه به آرای امام خمینی(س) مورد بررسی قرار دهد. با سپاس از تلاش ایشان، امید است در آینده گام‌های بلندتر و استوارتری در این عرصه برداشته شود.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س) - دفتر قم

مقدمه مؤلف

فقه شیعه که در سال‌های دور به علت حضور حکومت‌های ظالم، تنها به مسائل فردی متدینان می‌پرداخت و در محدوده‌های اندک اظهار نظر می‌کرد، در سایه پیروزی انقلاب اسلامی و حاکمیت سیاسی فقیهان، به رشد و تحول شگرفی دست یافته و علاوه بر مسائل فردی و شخصی مسلمانان، مشکلات و مسائل کلان جامعه را در نظر گرفته و مباحث فقهی را در قالب حکومتی دینی و در قالب نظریه حکومتی ولایت فقیه عرضه کرده است.

گرچه مباحث فقه در حوزه اقتصاد، پزشکی، علوم اجتماعی و حقوقی نیز رشد قابل ملاحظه‌ای یافته است، اما با توجه به منطق فقه شیعه که هر حکومتی غیر از حاکمیت پیامبر ﷺ، ائمه علیهم‌السلام و فقیهان جامع‌الشرایط را جائز و طاغوت خوانده، و تنها اطاعت از حاکمان مشروع را مجاز اعلام کرده است، می‌توان به این باور نائل آمد که فقه سیاسی جلوه‌ای مضاعف یافته، و نماد و ظهور بیشتری در جامعه داشته است؛ چه آن‌که آموزه‌های فقه سیاسی شیعه، در قالب مبارزه با طاغوت و بر اساس ادله امر به معروف و نهی از منکر، به مبارزه با رژیم شاه انجامیده و بر اساس نظریه ولایت فقیه، به تأسیس نظامی سیاسی و منطبق بر آموزه‌های فقه شیعه منجر شده است.

آنچه در نهایت به پیروزی انقلاب اسلامی انجامید، و تأسیس نظام سیاسی شیعه در عصر غیبت در قالب نظریه ولایت فقیه را به دنبال داشت، (که سابقه بسیاری در فقه شیعه دارد) علاوه بر نوع رهبری و مدیریت خاص امام، می‌بایست در مبانی، مسائل و

مباحث فقه سیاسی شیعه جستجو کرد. بلکه با توجه به مقام فقاہت و مرجعیت فقهی ایشان، باید اذعان کرد که رفتارهای سیاسی ایشان برآمده از مبانی و نظراتشان در فقه سیاسی بوده است.

از این روی شناخت مبانی و دیدگاه‌های فقهی ایشان، در حوزه سیاست در قالب فقه سیاسی، از یک سو شناختی دقیق از مبانی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران را در پی داشته، و از سوی دیگر نمایانگر دیدگاه فقیهان راستین در مبارزه با طاغوت و ضرورت تشکیل حکومتی دینی و مبتنی بر معیارهای الهی خواهد بود.

این تحقیق درصدد ارائه عمده‌ترین مبانی و مسائل فقه سیاسی از منظر امام خمینی است و سعی دارد که در رتبه نخست، مبانی و مبادی خاصی که به نوع فقه سیاسی ایشان منجر شده، ارائه کند و در مراحل بعد، به بیان برخی از قواعد فقه سیاسی با عنایت به دیدگاه ایشان پردازد.

در نهایت نیز پاره‌ای از مسائل اساسی فقه سیاسی، از قبیل ملاک مشروعیت ولایت فقیه در قالب انتخاب یا انتصاب، ادله فقهی ولایت فقیه، ویژگی‌های حاکم اسلامی، محدوده اختیارات و برخی از مصادیق ولایت حاکم، که نقش محوری در نظام سیاسی دارد مطرح گردیده است.